

**Modyfikacja instrukcji w sprawie formacji
i sposobu wykonywania posługi
nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej
z dnia 22 VI 1991 r.**

Posługę nadzwyczajnych szafarzy Komunii św. ustanowioną instrukcją Immensae caritatis (29.01.1973) Konferencja Episkopatu Polski wprowadziła w dniu 2 maja 1990 roku i "określiła warunki, według których biskupi diecezjalni w Polsce mogą zastosować kan. 910 i 230 KPK, czyli powołać nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej".

W dniu 9 marca 2006 r. zostały przyjęte Wskazania Konferencji Episkopatu Polski odnośnie do nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej, które dokonały kilku zmian w sprawie pełnienia posługi przez nadzwyczajnych szafarzy.

W związku z nowymi dokumentami Stolicy Apostolskiej wydanymi w ostatnim okresie Konferencja Episkopatu wprowadza modyfikacje w sprawie formacji i posługi nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej.

I. FORMACJA NADZWYCZAJNYCH SZAFARZY KOMUNII ŚWIĘTEJ

Zgodnie z zaleceniem soborowej Konstytucji o liturgii świętej wszystkie osoby pełniące funkcje liturgiczne należy starannie wychować "w duchu liturgii oraz przygotować je do odpowiedniego i zgodnego z przepisami wykonywania przysługujących im czynności" (KL nr 29).

W poszczególnych diecezjach - zależnie od miejscowych warunków - program formacyjny nadzwyczajnych szafarzy Komunii św. może być w różny sposób realizowany. Różnorodność form kształcenia powinna jednak uwzględniać niżej podana problematykę.

Kurs przygotowawczy

Czas trwania kursu i inne szczegóły organizacyjne określa każda diecezja w zależności od miejscowych warunków. Kurs przygotowawczy winien jednak uwzględniać niżej podany program szkoleniowy, obejmujący wykłady i ćwiczenia praktyczne.

Nadzwyczajny szafarz Komunii św. powinien znać podstawowe prawdy katechizmowe oraz najważniejsze zagadnienia teologiczno - liturgiczne. Prawdy te należy podać z uwzględnieniem kontekstu egzystencjalnego, ich związku z życiem codziennym i wpływem na rozwój duchowości chrześcijańskiej. Podczas kursu przygotowawczego należy omówić następujące zagadnienia:

- a) Właściwe rozumienie liturgii; znaczenie liturgii w życiu Kościoła, miejscowej wspólnoty parafialnej i w życiu osobistym.
- b) Różne sposoby obecności Chrystusa w liturgii: w zgromadzeniu liturgicznym, w osobie odprawiającego kapłana, w słowie Bożym, Eucharystii i innych znakach sakramentalnych.
- c) Teologia zgromadzenia liturgicznego i podział funkcji; udział świeckich w liturgii.
- d) Posługa nadzwyczajnych szafarzy Komunii św.: znaczenie, przygotowanie, upoważnienie biskupa, prawa i obowiązki.

- e) Chrześcijański wymiar niedzielnego świętowania, uzasadnienie niedzielnego uczestnictwa we Mszy św.: współczesne możliwości i zagrożenia.
- f) Podstawowe zagadnienia z teologii Eucharystii: Pamiątka, Ofiara, Uczta: czynne, świadome i owocne uczestnictwo; struktura Mszy św. i jej ważniejsze elementy (śpiewy, czytania, modlitwy, obrzędy).
- g) Warunki owocnego przyjmowania i godnego udzielania Komunii św.
- h) Pobożność eucharystyczna i kult Chrystusa Pana w Najświętszym Sakramencie poza Mszą świętą.
- i) Czynności nadzwyczajnych szafarzy podczas Mszy św. i zanoszenie Komunii św. chorym; duszpasterstwo chorych w parafii i szpitalach.
- j) Świadomość chrzcielna i znaczenie pokuty w życiu chrześcijanina.
- k) Świeccy w życiu Kościoła.
- l) Znaczenie modlitwy i różne jej formy; elementy Liturgii Godzin.

Każdemu spotkaniu formacyjnemu winny towarzyszyć ćwiczenia praktyczne. Wskazane byłoby, aby każdy dzień szkolenia rozpoczynał się lub kończył Mszą św., z możliwie pełnym udziałem służby liturgicznej, w tym również pomocników udzielania Komunii św. Ponadto w programie dnia byłoby dobrze wspólnie odmówić część Liturgii Godzin.

Stała formacja

Kurs przygotowawczy zasadniczo winien mieć charakter wprowadzający. Dopiero stała systematyczna formacja pozwoli nadzwyczajnym szafarzom Komunii św. lepiej zrozumieć znaczenie ich posługi, jej wpływ na głębie wiary i jakość życia z wiary, a także zdynamizuje ich działalność apostolską w parafii. Stała formacja pomocników Komunii św. winna odbywać się zarówno na poziomie parafialnym, jak i ponadparafialnym lub ogólnodiecezjalnym.

Proboszcz parafii odpowiedzialny jest za właściwy rozwój i formację służby liturgicznej swojej parafii. Również nadzwyczajni szafarze Komunii św. powinni mieć swoje regularne spotkania modlitewno - formacyjne miesięczne lub kwartalne, z jednej lub kilku parafii.

Innym sposobem stałej formacji mogą być organizowane przez diecezjalną komisję liturgiczną, Instytuty Pastoralne lub referaty kurialne, okresowe dni skupienia lub trzydniowe rekolekcje, przeprowadzone przed upoważnieniem lub przed każdorazowym jego przedłużeniem.

Dalszej formacji służą także pielgrzymki nadzwyczajnych szafarzy Komunii św. na Jasną Górę lub do innego sanktuarium.

Program stałej formacji powinien obejmować problematykę teologiczno-pastoralną. Pożyteczna będzie wymiana doświadczeń, zwłaszcza co do Komunii św. chorych i związanych z nią odwiedzin domowych. Wskazywać należy również na inne możliwości pracy apostolskiej w parafii, m.in. praca w grupach młodzieżowych, pomoc w duszpasterstwie stanowym i młodzieżowym, pomoc w katechezie i przygotowaniu sakramentalnym przed I Komunią, bierzmowaniem i zawarciem małżeństwa, a także aktywna działalność w pracy charytatywnej lub w innych przedsięwzięciach duszpasterskich.

Stałą formację nadzwyczajnych szafarzy Komunii św. należy zlecić diecezjalnej komisji liturgicznej lub specjalnie do tego celu mianowanemu duszpasterzowi. Do ich

zadań winna należeć organizacja kursów przygotowawczych i innych spotkań modlitewno-formacyjnych o zasięgu ponadparafialnym, a także troska o literaturę i materiały szkoleniowe, jak książki, skrypty, instrukcje, kasety video itp.

Koszty związane z kursem przygotowawczym i stałą formacją pokrywają parafie.

II. POSŁUGA NADZWYCZAJNYCH SZAFARZY KOMUNII ŚWIĘTEJ

Nadzwyczajny szafarz Komunii świętej pełni posługę podczas Mszy świętej lub poza Mszą świętą.

Posługa podczas Mszy świętej

Nadzwyczajny szafarz pomaga w rozdawaniu Komunii św., gdy przystępuje do niej większa liczba wiernych przy braku szafarzy, albo gdy szafarze ci są zajęci innymi czynnościami duszpasterskimi lub gdy udzielanie Komunii św. utrudnia im stan zdrowia albo podeszły wiek. Poza przypadkami choroby lub niedołężności odprawiający kapłan, a także koncelebransi, nie mogą wyręczać się posługą pomocników, sami nie rozdzielając Komunii św.

Liczba nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej zależeć powinna od wielkości parafii i ilości odprawianych Mszy świętych. Nadzwyczajny szafarz powinien usługiwać zasadniczo podczas jednej Mszy św. w ciągu dnia i mieć możliwość zastępstwa w wypadku choroby lub wyjazdu poza parafię.

Przed Mszą św. nadzwyczajni szafarze powinni przygotować naczynia z hostiami do konsekracji i ustawić je na kredensie. Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego nr 85 zaleca konsekrować hostie do Komunii św. na każdej Mszy św.: "Jest bardzo pożądane, aby wierni podobnie jak kapłan, który jest do tego zobowiązany, przyjmowali Ciało Pańskie z hostii konsekrowanych w czasie danej Mszy świętej, a w przewidzianych przypadkach (por. nr 283) przystępowali do kielicha. Dzięki temu Komunia święta ukaże się także przez znaki jako uczestnictwo w aktualnie sprawowanej Ofierze". Gdy nie ma innych ministrantów, oni też zanoszą je na ołtarz w czasie przygotowywania darów.

Nadzwyczajni szafarze Komunii św. ubrani w alby, zajmują miejsce w prezbiterium lub tam, gdzie znajdują się inne osoby pełniące funkcje liturgiczne. W żadnym przypadku nadzwyczajni szafarze nie powinni podczas Mszy św. znajdować się w zakrystii.

Ogólne wprowadzenie do Mszału Rzymskiego postanawia w p. 162: "W rozdawaniu Komunii świętej mogą kapłanowi pomagać inni obecni prezbiterzy. Jeśli ich nie ma, a liczba przystępujących jest znaczna, kapłan może wezwać do pomocy szafarzy nadzwyczajnych, to jest ustanowionego obrzędem akolitę lub także innych wiernych, którzy zostali do tego prawnie upoważnieni. W razie potrzeby kapłan może jednorazowo upoważnić do rozdawania Komunii świętej odpowiednich wiernych". Upoważnienie to może być udzielone w przypadku, kiedy tej posługi nie może spełniać ustanowiony nadzwyczajny szafarz Komunii świętej.

Szafarze ci przystępują do ołtarza dopiero po przyjęciu Komunii świętej przez kapłana i z jego rąk otrzymują naczynia zawierające postacie eucharystyczne, jakie mają rozdawać wiernym.

Liturgiczną funkcję nadzwyczajny szafarz Komunii św. wykonuje w następujący sposób:

Po przyjęciu Ciała i Krwi Pańskiej kapłan podaje Komunię św. nadzwyczajnemu szafarzowi. Wypada, aby udzielił mu jej pod obiema postaciami przez zanurzenie

albo przez bezpośrednie picie z kielicha. Następnie podaje nadzwyczajnemu szafarzowi naczynie z komunikantami i razem z nim przystępuje do rozdzielania Komunii św. W przypadku rozdzielania Komunii św. również z naczynia znajdującego się w tabernakulum przynosi je na ołtarz prezbiter w czasie śpiewu Baranku Boży, wyjątkowo czyni to nadzwyczajny szafarz. Nadzwyczajny szafarz ukazuje każdemu z przyjmujących Komunię św. "ukazuje nieco uniesioną Hostię, mówiąc: Ciało Chrystusa. Przystępujący do Komunii świętej odpowiada: Amen i przyjmuje Najświętszy Sakrament do ust lub, jeśli jest to dozwolone, na dłoń" (OWMR nr 161).

Po zakończeniu udzielania Komunii św. kapłan i pomocnik wracają do ołtarza. Kapłan znosi puszkę z Najświętszym Sakramentem do tabernakulum, po czym wraca do ołtarza i puryfikuje pateny i kielich. Jedynie w wyjątkowych wypadkach świecki pomocnik znosi puszkę z Najświętszym Sakramentem do tabernakulum, wówczas przed zamknięciem drzwiczek przyklęka na jedno kolano, następnie wraca na swoje miejsce. Jeśli zachodzi potrzeba, puryfikuje palce w naczyniu stojącym obok tabernakulum lub na kredensie.

Nadzwyczajny szafarz może pomóc kapłanowi również podczas rozdawania Komunii św. pod obiema postaciami, gdy jest ona udzielana w przypadkach przewidzianych przez prawo. Jeśli przyjmujący Komunię św. piją bezpośrednio z kielicha, wówczas pomocnik podaje kielich mówiąc: KREW CHRYSYSTUSA, przyjmujący odpowiada: AMEN. Podczas picia z kielicha przyjmujący, jeśli potrzeba, "swymi rękami przysuwa sobie kielich do ust" (por. OWMR nr 266). Po przyjęciu Krwi Pańskiej nadzwyczajny szafarz ociera puryfikaterzem zewnętrzną stronę kielicha. Natomiast jeśli Komunii św. pod obiema postaciami udziela się przez zanurzenie, wówczas pomocnik trzyma kielich, a kapłan (lub drugi pomocnik) naczynie z hostiami i po zanurzeniu części hostii w kielichu podnosi ją mówiąc: CIAŁO I KREW CHRYSYSTUSA, przyjmujący odpowiada: AMEN.

Zgodnie z zasadą podziału funkcji w zgromadzeniu liturgicznym nadzwyczajny szafarz Komunii św. nie powinien pełnić innych posług liturgicznych, np. lektora, komentatora itp. Inną funkcję może pełnić wyjątkowo, gdy brak właściwych osób i ich czynności musiałby wykonać odprawiający kapłan.

Pomoc w zanoszeniu Komunii świętej chorym poza Mszą świętą

Do zasadniczych obowiązków nadzwyczajnego szafarza Komunii św. należy również pomoc w zanoszeniu jej chorym i niepełnosprawnym. Instrumentum laboris na Synod Biskupów poświęcony Eucharystii zaznacza, że nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej zachęca się, by troszczyli się o osoby obłożnie chore i w podeszłym wieku, które nie mogą fizycznie uczestniczyć w liturgii eucharystycznej w kościele. Ich dobru może służyć, jak wskazują na to niektóre odpowiedzi, wykorzystanie środków społecznej komunikacji do transmisji Mszy św. i innych liturgii.

W większych parafiach mogą być nadzwyczajni szafarze wyłącznie do Komunii św. chorych. Obowiązują jednak wobec nich te same kryteria doboru i te same warunki przygotowania.

W ramach duchowego przygotowania nadzwyczajny szafarz powinien delikatnie zapytać chorego, czy pragnie przed Komunią św. przyjąć sakrament pokuty, jeśli tak, trzeba o tym powiadomić proboszcza. W czasie wizyty przygotowawczej, o ile zaistnieje taka potrzeba, należy poprosić domowników lub opiekunów chorego o odpowiednie przygotowanie mieszkania (stół nakryty białym obrusem, świece, krzyż, woda święcona, szklanka czystej wody do puryfikacji lub podania choremu).

Celem podkreślenia związku Komunii świętej chorego ze sprawowaniem Eucharystii przez wspólnotę parafialną wskazane jest, by przed końcowym błogosławieństwem kapłan przekazał chorym za pośrednictwem szafarzy specjalne pozdrowienie od wspólnoty, a nadzwyczajni szafarze otrzymywali Najświętszy Sakrament od celebransa po obrzędzie rozesłania wiernych.

Nadzwyczajny szafarz zanosi Komunia św. do chorego w specjalnie do tego celu wykonanym naczyniu umieszczonym w odpowiedniej bursie, którą zawiesza na szyi. Swoją posługę poza Mszą św. pomocnik pełni w ubraniu cywilnym, ale odświętnym i poważnym. Niosący Komunię św. w drodze nie rozmawia, ale w modlitewnym skupieniu uwielbia swego Pana i Boga.

Zwykły i skrócony obrzęd Komunii świętej chorych udzielanej przez szafarza nadzwyczajnego znajduje się w księdze liturgicznej: Sakramenty chorych. Obrzędy i duszpasterstwo, (wyd. drugie, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2004, s. 54-63). Inne śpiewy, teksty modlitewne i czytania biblijne można odpowiednio dobrać z tekstów liturgicznych danej niedzieli lub święta albo okresu liturgicznego.

*+ Arcybiskup Józef Michalik
Przewodniczący Konferencji Episkopatu Polski*

*+ Bp Stefan Cichy
Przewodniczący Komisji Episkopatu
ds. Kultu Bożego i Dyscypliny Sakramentów*

*Warszawa, dnia 18 października 2006 r.
337. Zebranie Plenarne Konferencji Episkopatu Polski*